

Wioletta

Greg

Du romanai

Nepri nokešiai

MAN
BOOKER
nominacija

Vertė
Vytautas Dekšnys

Wioletta Greg
Neprinokę vaisiai

Wioletta Greg
Neprinokę vaisiai

Iš lenkų kalbos vertė
Vytas Dekšnys

aukso žuvis

Vilnius, 2022

Versta iš:
Wioletta Grzegorzewska *Guguly*:
Wydawnictwo Czarne, 2014
Wioletta Grzegorzewska *Stancje*:
Wydawnictwo W. A. B., 2017

Knygos leidimas finansuotas
pagal ES programą „Kūrybiška Europa“

Kūrybiška
Europa

Vertėjas *Vytas Dekšnys*

Redaktorė *Kristina Jakaitė-Bulbukienė*

Korektorė *Ne atbula ranka*

Viršelio iliustracijos autorė *Kornelija Žalpytė*

Dizainerė *Miglė Vasiliauskaitė*

Projekto komanda: *Sigita Pūkienė, Inga Migūnaitė-Kmitienė, Jūratė Mackevičiūtė*

Bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos integralios bibliotekų
informacinės sistemos (LIBIS) portale ibiblioteka.lt.

Šį kūrinių, esančių bibliotekose, mokslo įstaigų bibliotekose, muziejuose ar
archyvuose, draudžiama mokslinių tyrimų ar asmeninių studijų tikslais
atgaminti, viešai skelbti ar padaryti viešai prieinamą kompiuterių tinklais
tam skirtuose terminaluose tų įstaigų patalpose.

- © Wioletta Grzegorzewska, tekstas, 2014, 2017
- © Vytas Dekšnys, vertimas iš lenkų kalbos, 2022
- © Kornelija Žalpytė, viršelio iliustracija, 2022
- © Miglė Vasiliauskaitė, dizainas, 2022
- © Leidykla „Aukso žuvis“, 2022

ISBN 978-609-8120-86-8

Turinys

9

Neprinokę vaisiai

95

Nuomojami kambariai

**NEPRINOKE
VAISIAI**

Atlaidūnė

Mūsų mūrinio namo lange beveik dvejus metus kabojo krikšto skepetaitė, išdabinta žiemėmis ir pageltusiais smidrais. Ta skepetaitė viliokė masino mane per pat vidurį esančia rožyte, mielai būčiau pavertusi ją lėlių antklodėle, bet mama neleido prie jos artintis. „Neliesk skepetaitės, Loletka, ji skirta atminčiai, nukabinsim ją, kai sugrįš tėvelis“, – vis kartodavo ji. O bičiulei kaimynei, kai ši užbėgdavo pas ją minutėlei, tai yra dviem valandoms, pasakodavo, kaip praėjus mėnesiui nuo tada, kai tėvų suėmė už pabėgimą iš kariuomenės, ir likus dviem savaitėms iki numatytos gimdymo dienos, ji gavo paskyrimą dirbti komunalinėje statyboje. Ten pagal naująjį planą jai teko kartu su keliolikos darbininkių brigada lieti šaligatvio ir grindinio plyteles, kad apylinkė laiku išgrįstų naujas erdves priešais valdžios, mokslo ir sveikatos įstaigas. Galiausiai mama, nebeiškęsdama dirbti šaltyje, pasislėpė už betono maišyklės ir, vaisiaus vandenims nubėgus į kalkių kibirą, buvo nuvežta į gimdyklą. Namą mane parsigabeno vasarį. Vis dar kraujuodama po gimdymo, prigulė ant lovos, atvyniojo gleivėmis ir šlapimu dvokiantį ryšulį, kad patikrintų, ar nenukentėjau, patepė mano virkštelės bigę permanganatu, užrišo ant sąnario raudoną kaspinėlių nuo piktos akies ir užsnūdo kelioms valandoms. Tai buvo toks miegas, kai žmogus apsisprendžia, ar išeiti, ar dar sugrįžti.

Tėvelio vis dar nebuvo. Batų dėžutėje kaupėsi jo laiškai, išpiešti augalais ir gyvūnais, o kalendoriuje mažėjo lapelių, ir jau tik menkutis dienų pluoštelis skyrė mus nuo metų pabaigos. Prabėgo keli mėnesiai. Priebutyje išsirito ančiukai, mama perkėlė juos kartu su antimi į tvartą, iš ten jiems buvo arti išbėgti į kiemą ir iki pusiau perpjautos padangos su vandeniu. Senelis ėmė obliuoti naujas palėpės langines ir mano arkliuko pavažas. Močiutė dirbo iš drebulės karnų spalvotus gaidelius. Tarpulan-gyje atgijo musės. Kai krikšto skepetaitė išbluko, o žiemės lapeliai nubiro ant palangės, į namus pabeldė liesas garbanotas vyras su ūsiukais. Išvydęs mane, jis verkė ištisą dieną ir nusiramino tik sulig pirmomis Lenkijos rungtynėmis pasaulio čempionate.

Birželį nuvykome atlaidų į Švento Antano baziliką. Prasidėjo procesija. Iš bažnyčios išžygiavo kunigas, jam iš paskos sekė siuvinėtos vėliavos ir karalaitėmis persirengusios moterys su pintais šiaudiniais avinėliais bei vainikais. Komunijos einančios mergaitės barstė joms po kojomis lubinų žiedus. Nenuleidau nuo jų akių, o kol mama ieškojo rankinėje smulkių palikti ant padėklo, paleidusi jos ranką, nubėgau su procesija lyg su karaliaus palyda. Sustojau tik prie prekystalio su pripučiamu sidabraspalviu banginiu. Banginis niekaip nepakilo į debesis. Saulė, aprėpusi jį violetiniais ir raudonais ratilais, akino mane ir kaitino skruostus. Paausuoti žmonės nyko tarp vežimų ir automobilių, liko tik pailgi jų šešėliai ant sienos.

Po medžiu stovėjo nusišėrusi lama. Seilės bėgo jai iš nasrų. Žmonės ėjo prie jos, metė pinigų į grandinę prie tvoros prikabinantą skardinę ir sodino vaikus ant raštuota gūnia pabalnotos gyvulio nugaros, o ponas šiaudine skrybėle spragsėjo įmantriu fotoaparatu, bemat išspjaunančiu nuotrauką. Lama liūdnei žvelgė pro ilgą blakstienas. Jos akyse šmėžavo pablėsusios lemputės. Ketinau paglostyti ankštį primenančią jos keterą, bet tą akimirką kažkas pykštelėjo pistonu. Išsigandusi lama pašoko, o

aš pasislėpiau po artimiausiu cerata apdengtu prekystaliu. Lauke šnarėjo plėvelė, aidėjo trimitai, švilpynės, prisukami žaislai ir armonikėlės. Užsikimšusi ausis tūnojau po prekystaliu, o aviečių sultys lašėjo nuo ceratos tiesiai ant naujos suknelės.

Vapsvos ėmė sukti ratus apie mano kasas lyg dryžuotos piranijos, gėrė sultis nuo suknelės medžiagos rožyčių, vis augo ir augo. Viena vapsva nutūpė man ant galvos ir zvimbė užausyje. Parpuoliau ant sausos žemės ir paleidau dūdas.

– Mama, mama! Jos nori mane pagrobt!

Tačiau mamos niekur nesimatė. Prasiskleidė cerata, ir iš už jos išniro Ūsuotas Vyras.

– Tu šitokia, tu, tu... – jis ištraukė mane iš po prekystalio ir priglaudė. – Tu, maža atlaidūne, kur buvai dingus? Visur tavęs ieškojau.

– Leisk, leisk, tėti! – sucypiau linksmai ir slapčiomis nusičiau snargliuotą nosį į jo švarko atlapą. Ūsuotas Vyras, tikriausiai iš laimės, kad pirmą kartą pavadinau jį tėčiu, pakėlė mane ir ėmė sukti ore. Užsimerkusi garsiai nusijuokiau. Saulės spinduliai išsmaigstė vapsvas, šios sumenko iki įprasto dydžio ir išsilakstė violetiniais bei raudonais ratilais. Šviesa kuteno mane tarsi vanduo per maudynes į kiemą išneštoje rėčkoje. Praalkusi ėmiau žiaumoti suknelės diržo kraštą. Iš stotelės pastogės tamsos išniro riestainių vėrinio juosiamą mamos galva.

Jėzaus loterija

Nepaisydama mamos draudimo, įpratau miegoti su Juodžiu. Juodis kvepėjo šienų ir pienu, o jo pakaklėje plytėjo pieno baltumo Afrikos žemėlapis. Ateidavo pas mane naktį, atsiguldavo ant antklodės ir murkdamas krutindavo letenėles, tarsi minkytų

iš jos mielinę tešlą. Nuo tada, kai radau jį palėpėje, tarp mudviejų įsivyravo keista simbiozė: nešiojauši jį megztinyje lyg kūdikį, vaginėdavau jam iš indaujos grietinės, o sekmadeniais atiduodavau sparnelį iš savo sultinio.

Visą vasarą sekiodavau jam iš paskos po laukus, nes Juodis rodė man kitą pasaulio geometriją, kurios ribas ženklino ne dagiais ir balandomis užžėlusios ežios, ne grįsti keliai, tvoros, žmogaus nušienauti arba išminti takai, bet šviesa, garsai ir gaivalai. Išmokau sekioti paskui Juodį po dykras, šieno kupetas, karstyti po alyvines obelis ir trešnes, aplenkti gervuogėmis užžėlusias akmenynes*, širšių lizdus, raistus ir javuose paspėstas kilpas.

Po Kalėdų Juodis ėmė manęs vengti. Pasirodydavo namie tik trumpam ir padėdavo ant slenksčio leisgyvę pelę, tarsi atsiprašydamas, kad ilgai nebuvo namie. Pirmą žiemos atostogų dieną pradingo visai. Ieškojau jo pas dėdę Lioleką po brezento atraizomis ir tuščiuose dėdės nutrijų narvuose, kur mėgdavo snūduriuoti ištisas dienas, bet niekur neradau.

Didžiausias mano įtariamasis Juodžio dingimo byloje buvo dėdė Liolekas, prieš kelis mėnesius susiveikęs maišą cukraus ir paslėpęs stoginėje už anglių, o Juodis buvo įsirengęs tame cukruje tupyklą. Atbėgau pas dėdę ginkluota tėvo oriniu šautuvu, nusitaikiau į jį ir įsakiau tučtuojau atiduoti Juodį, nes neleisiu perdirbti katinėlio į kailį ir dešras kaip tų smirdinčių nutrijų. Dėdė iš pradžių apstulbo, o paskui taip prapliupo kvatoti, kad vos neįvirto į raugintų kopūstų statinę. Atsidėkodamas už tai, kad iš pat ryto jį prajuokinau, pavaišino mane saldainiais.

Kitą rytą auštant užkalbinau pienininką, kuris, sustabdęs arklį

* Akmenynės (lenk. *kamionki*) – savadarbės akmens anglies kasyklos Krokuvos-Čenstakavos aukštumoje. (Aut. past.)

prie mūsų vieškelio, kėlė kabliu bidonus į vežimą.

– Ar nematėt kur nors Juodžio?

– Ko?

– Juodo katino.

– Tfu, tai bent šunų burtai, dar betrūko, kad šiandien koks juodas katinpalaikis perbėgtų man kelią, nors, pala, juk prie tiltelio šmėstelėjo kažkoks margas.

– Margas tai ne, bet jei pamatytumėt kur nors juodą, pasakyt kit man.

– Ė, Violitka, pala, turiu tau šį tą, – jis įdavė man vanilinį sūrėlį iš kooperatyvo, paragino arklį ir nuvažiavo.

Dar gal dvi valandas klaidžiojau po Hektarus, tikrindama lietvamzdžius ir karklynus. Galiausiai sustirusi grįžau namo. Tėvas, parėjęs iš darbo, sėdėjo ant sofos, mirkė sužvarbusias kojas šiltame vandenyje su druska ir drožė iš putplasčio meškerės plūdę. Patyliukais, kad manęs nepastebėtų, užsiropščiau kopėčiomis į palėpę, įsirausiau į šieną ir mėginau aptikti ten kokį nors Juodžio pėdsaką: kailio kuokštą, plunksnelę, kiaušinio lukštą.

– Ką ten veiki viršuj per tokį šaltį?! – šuktelėjo tėvas.

– Laukiu Juodžio, tėti. Nebemačiau jau tris dienas.

– Nulipk, peršalsi. Jei nori, išsikęsim pelenų dėžėje bulvių.

– Nenulipsiu, kol Juodis sugrįš.

– Nagi lipk čionai. Žinau, kas jam nutiko.

Nubėgau kopėčiomis taip mikliai, kad vos ne skriste. Visa laimė, kad į apatines pakopas buvo atremtas avižų maišas, nes krisdama būčiau išsimušusi paskutinius pieninius. Atsisėdau kertėje prie eglutės ir, laukdama žinių apie Juodį, iš jaudulio glamžiau padžiūvusius spyglius, bet tėvas vis tylėjo. Baigė piešti paskutinį ryškiai geltoną plūdės dryžį, padėjo ją šalia krosnies ant partinio dienraščio ir atsisėdo priešais mane.

– Na... kaip čia tau... – pradėjo jis. – Prieš tris dienas Juodis mėgino ištraukt žuvies galvą iš ondatroms paspėtų spąstų ir

prigėrė tvenkinyje, – išpyškino vienu ypu ir sunerimęs pažvelgė į mane.

Atsiguliau ant sofos ir nususukau į šiaudinį kilimėlį. Visą savaitę su niekuo nesikalbėjau, tik kažką šnabždėjau pati sau. Tai lyg ir neatrodė keista, nes visi mūsų namuose nuolat ką nors šnabždėdavo arba niurnėdavo panosėje. Pavyzdžiui, močiutė, pjaustydama ant lentos kukulius kankolienei, kartodavo Loreto litaniją: „Motina Šiokiairtokia, Motina Šiokiairtokia“, paskui ją šnabždėdavo namų sienos ir stiklinė višta kiaušiniams laikyti. „Motina Šiokiairtokia, Motina Šiokiairtokia“, – kartojo sieniniai kilimėliai, veidrodžiai, iš sofos su keturiais žalvariniais ratukais kyšančios spyruoklės. Tėvas niūniuodavo Preslio dainas ir kalėjimo balades, pavyzdžiui, „Juoda duona, juoda kava“, pritardamas sau liepos lapu arba bandža, mama dainuodavo „Tūpė bitelė ant obels“, bet tik tuomet, kai būdavo suirzusi. O senelis rytais murmeldamas uždraustą dainą „Rugsėjo pirmą Hitleris įžūlus visą pasaulį pavergti ketino“ pradėdavo rinkti kalkes iš akmenynės. Tačiau kai aš kalbėdavau arba niūniuodavau pati sau, visi skersakiuodavo nustebę, o mama paduodavo įlašinusi į šaukštą vis daugiau valokardino.

Antrą atostogų savaitę sėdėjau prie lango ir atvėsintu mėtų nuoviru laisčiau pelargonijas. Man skaudėjo pilvą, nes iš ilgesio Juodžiui buvau paslapčia nuo tėvų prisirijusi sienos tinko trupinių ir lovatiesės kutų.

Lango stikle tarp krištolinių šerkšno paparčių nuo mano šilto kvapo atsivėrė plyšelis. Žiūrėjau pro jį į kiemą. Po valandos sugirgždėjo varteliai. Išgirdau bendraklasių balsus – Justina ir Dičkis Vitekas kamantinėjo mamą, kuri tuo metu bėrė ant tako pelenus iš dėžės, ar nesiruošiu šiandien į rekolekcijas Švento Antano bazilikoje.

– Violka tikriausiai neis su jumis, – atsklido iki manęs kimus mamos balsas. – Jai skauda pilvą.

– Bet, poniam, šiandien po rekolekcijų bus loterija, – pertarė ją Dičkis Vitekas.

– Kokia loterija?

– Nagi lošimas dėl pašventintos figūrėlės, – paaiškino Justina.

– Tai gal patys jai pranešit?

– Nieko nereikia man pranešt, – išėjau į kiemą, apsimuturėvusi iki ausų vilnone skara, – einu su jais.

Mama atrodė nustebinta staigaus mano pagijimo, bet nieko neatsakė. Ji pakapstė kaliošu šiltus pelenus, aplink kuriuos žibėjo parudavusios žolės lankelis, pakėlė nuo žemės aprūkusią vinį, švystelėjo ją smėlio krūvos link ir parėjo namo.

Po pietų Lagišo elektrinė per radiją pranešė apie dešimto lygio elektros tiekimą. Visoje parapijoje išjungė elektrą, tad bažnyčioje buvo šalta kaip šunidėje. Daugiau kaip šimtas vaikų pūtė garo debesėlius po skliautais, kur tarsi Balatono ežere plūduriavo apkūnūs šventieji. Tris navas apšvietė tik kelios prie altoriaus liepsnojančios žvakės. Besileidžianti saulė tarsi šakutėmis varstė ant cokolio stovintį molinį Jėzų žydru apsiaustu, erškėčių karūna vainikuota širdimi. Stovėjau šoninėje navoje ir stebėjau pelę, klaidžiojančią po auksuoto tinko labirintą.

Baigiantis rekolekcijoms, sumetėme lapelius su parapijos antspaudais į medinę dėžutę. Maža mergaitė angeliuko kostiumu ištraukė vieną burtą ir padavė vikarui. Stoją tylą. Staiga atsirado elektra. Šviesa suplieskė mums į akis. Elektrinių dumplių šnaresys užliejo bažnyčią lyg potvynis. Kunigas išdeklamuvo mano pavardę. Jo balso aidas atsimušė nuo votų. Iš netikėtumo prarijau kramtomąją gumą, kurią buvau gavusi iš Dičchio Viteko. Vargonininkas užgiedojo „Barką“: „O Viešpatie, tai tu pažvelgei į mane. Tavo lūpos šiandien ištarė mano vardą.“ Vairaiškai prisiskyrė. Justina išstūmė mane į bažnyčios vidurį. Žengiau gaubiama auksinės pašvaistės iki pat altoriaus. Vikaras padavė man pabučiuoti stulą, paskui Jėzaus statulėlę. kažkas sučiupęs

už pirštinių virvutės išvedė mane į koridorių. Išėjau į kiemą lydima vaikų iš Hektarų, užmiršusi pamirkyti pirštus šventintame vandenyje.

Suvyniojau figūrėlę į vilnonę skarą, pasikeisdami su Justina ir Dičkiu Viteku prietemoje vilkomės su ja keturis kilometrus iki Hektarų. Suledėjusio sniego grumstai krito mums į aulinius. Rankos buvo sustirusios, bet mums tai nerūpėjo. Buvome tokie susijaudinę dėl laimėjimo, kad žegnojomės prie visų kopytėlių ir prie šventojo šaltinio, o Dičkis Vitekas persižegnojo ir prie mūsų pagrindinės mokyklos direktorės vilos – dėl visa ko, jei kartais pro skylę tvoroje išpultų jos dobermanas.

Prie šulinio atsisveikinusi su bičiuliais, nubėgau vieškeliu iki savo kiemo. Šiek tiek pastovėjusi prieangyje, išvyniojau figūrėlę iš skaros. Įžengiau į svetainę tarsi iš kalėdonės parvažiavęs kunigas ir pastačiau Jėzų ant stalo. Mūsų namuose kaip tik vyko peštuvų vakaronė, ir visos moterys, padėjusios močiutei pešti plunksnas, sustingo mane išvydusios. Paskui visos padėjo ant kėdžių rėčius su pūkais, suklaupė ant kaugėmis plunksnų baltuojančių grindų ir ėmė kalbėti maldas. Tačiau joms nespėjus sukalbėti nė dviejų dešimtųjų rožinio, į mūsų langus ėmė suneirimę belsti jų vyrai.

Vėlyvą naktį, visoms moterims išsiskirsčius po namus, pro praviras duris girdėjosi ramus miegančių tėvo ir mamos alsavimas, o krosnyje pamažu geso ugnis. Nunešiau figūrėlę į valgomąjį ir pastačiau ant krakmolytos staltiesės, kuri iki tol buvo kiaušiniams laikyti skirtos stiklinės vištos ir negyvų musių namai. Įsisupau į pūkinę antklodę, nes aštuoniasdešimt pirmųjų vasarį spaudė baisus šaltis, ir ilgai stovėjau išsitempusi tamsoje, kol figūrėlė vos vos pakilo virš staltiesės. Tada, sukaupusi drąsą, paklausiau Jėzaus, ar negalėtų prikelti mano Juodžio.

Staliuk, pasidenk

Pabudusi auštant, įžiūrėjau per kambarį sėlinančią povyžą. Tai buvo mano tėvas. Vilkėdamas apsiaustą nuo lietaus ir botus, atrodė lyg paslaptینگasis Donas Pedras. Susikeikė girgžtelėjus durų vyriams. Mudviejų akys susidūrė prieblandoje. Tėvas prikišo pirštą prie lūpų, leisdamas suprasti, kad tylėčiau ir neprisišaukčiau mamos, bet ši seniai nebemiegojo. Žinojo, kada tėvas sekmadieniais grįžta iš žvejybos. Ji žvangino virtuvėje indais ir kaitė plytą. Tėvas nusirengė, atsisėdo ant sofos, įmerkė į kati-liuką šildytuvo šakutę ir bemat užsnūdo. Vanduo šoko, tryško į lubas ir lašėjo ant stalo, kurio plyšiuose jau krešėjo tą savaitę preparuojamos žebenškšties kraujas. Po penkiolikos minučių į kambarį užėjo mama.

– Rysekai, kelkis. Nagi kelkis, – šnibždėjo ji, bet tėvas sapne vaikėsi puikų elnią.

– Hm, hm... – murmėjo jis. – Jei taip iškimščiau jį ir pasista-tyčiau prieangyje. Visas kaimas ateitų pasižiūrėt.

– Rysekai, kiaušiniene vėsta. Kam ją kepiau?!

Iš svajų jį išplėšė pakeltas balsas. Dar spėjo įžiūrėti mirgančius tarp krūmokšnių auksaspalvius žmonos plaukus. Atrodė lyg ta šventoji Kunigunda, pamilusi elnią.

– O šita iš kur atsirado? – jis pasitrynė akis. Tarp sapno ir tikrovės jam ėmė rodytis, kad ant šlaunų išaugo pušų spygliai, o batuose – gervuogių ūgliai. Keista, bet, jam atsipeikėjus, pajutau kambaryje miško kvapą. Tėvas atsisėdęs knapsojo prie lėkštės, tarsi žvejojtu joje. – Tikriausiai reikėtų kilogramo alūno ir kelių metrų vielos.

– Vėl tas preparavimas? Tik nesakyk, kad vėl parvilikai namo kokią nors dvėseną. Jau trys guli prieangyje sustingusios. Kam tau visa tai? Kam visi tie išdvėsos? Namas – ne girininkija.

Violka per tuos kljus vaikšto kaip apgirtusi.

Tėvas šyptelėjo pro ūsiukus ir pakštelėjo mamai į skruostą. Nusivedęs ją į prieangį, pravėrė komodėlę, iš kurios ėmė lįsti sustingusios išdarinėtų kiškių, fazanų, kiaunių, vanagų, suopių, pelėsakalių letenos.

– Nagi pažvelk, – jis ištraukė negyvą vanagą, išskleidė ore jo pradėjusius stingti mėlynus sparnus ir susižavėjęs ėmė tyrinėti. – Šitą stebuklą žadėjau iškimšt popieriaus fabriko direktoriui. Jei gerai pasirodysiu, gal net algą padidins. Paskutinis kartas. Pažadu! Juk žinai, kad negaliu be šito gyvent. Čigono kraujas. Paukščius preparavo mano senelis Šydla, tas pats, kur mane užaugino, o prosenelis vežė kailiukus parduot į Sevežą.

Mama primerkė žalias akis. Tikriausiai didesnės algos argumentas paveikė ją, nes ir kalbos gaida pakito.

– Gerai, gerai, bet sulig tuo paukščiu teks pabaigt. Kitus preparuok daržinė!

Sugrįžusi į virtuvę, ji ėmė svilinti virš krosnies nupeštą vištą. Ugnis pliūpčiojo tarp atitrauktų lankainių. Svylančios odos ir laikraščių kvapas užplūdo namus.

Išgirdau šlamant nailoninį chalata. Mama nutraukė nuo mainės šiltą antklodę ir padėjo ant sustumtų kėdžių prie lovos. Nors buvo vasara, sekmadieniais ji nevedindavo patalynės ant tvoros, aiškindama, kad gėda šventą dieną nešti skudurus į kiemą.

Kai nusiprausiau ir apsilvilkau palaidinę plačiomis rankovėmis, languotą sijoną ir kojines iki kelių, močiutė pasikvietė mane į savo kambarį. Išsitraukė iš po čiužinio piniginę, įdavė man vieną banknotą palikti bažnyčioje ant padėklo, o paskui patikrino, ar susipyniau išsitaršiusius plaukus į kasą, ir išvarė mane į bažnyčią.

Šiek tiek mieguistaėjau grįstu keliu, žiaumodama džiovintas kriaušes. Ties gaisrine pyptelėjo išpaisyta ledų pardavėjo nysa. Žvilgtelėjau į banknotą ir patyliukais meldžiausi, kad šią savaitę

nepasiduočiau pagundai ir nenusipirkčiau už bažnyčios padėklui skirtus pinigus trijų kaušų ledų, o paskui nereikėtų to išpažinti.

– Nagi prašom, kas gi čia, Rysiaus dukra! – ledų pardavėjas sypsojosi. – Negirdėjai, kaip ten mano vanagas? Jau iškimštas?

Gūžtelėjau pečiais.

– Prieš dvi dienas tėvas jį klijavo, tikriausiai netrukus baigs.

Čiupau ledus ir pasukau pro šventąjį šaltinį link plento, su kuriuo kryžiovosi iki Švento Antano bazilikos vedantis kelias.

Po sumos ketinau bėgti į slėptuvę dykroje paskaityti apie Titą, Romeką ir A'Tomeką, bet pro šalį dviračiu važiavusi močiutės pažįstama įdėmiai mane stebėjo. Pakeliui namo nusirinkau dvi žvynabudes, kyšančias iš griovio kaip tik ten, kur kaimynas pildavo srutas. Namie pamerčiau grybus į pieną, pridengiau dangčiu ir pastačiau vėsioje priemenėje, paskui atsisėdau prie makaronų lėkštelėmis nukrauto stalo, padėjau ant jo galvą ir pajutau, kaip tvinksi medis. Jo plyšiuose ir šakose vyko krikštynos, šermenys, vardinės, kirvarpos žaidė kvadratą aguonų grūdeliais, išbyrėjusiais iš ką tik iškeptos duonos plutos.

– Kur atsigulei, Violka? Prikris plaukų į makaronus, – subarė mama.

Pabudau. Auksaspalvė šviesa slinko per sekciją, per kristolą, stiklinę žuvį, keraminius puodelius.

Lydimą amžinai alkanų vištų, ančių ir kalakutų, baigusi smėliu šveisti prisvilusią keptuvę, mama pasičiupo iš tėvo kišenės kelias „Klubo“ cigaretetes ir kažkur pradingo. Suploviau likusius nuo pietų indus ir išėjau ieškoti dilgėlyne lilipučių kiaušinių, nes sekmadieniais visada užsinorėdavau gogelmogelio, kurį kabin-davau šaukšteliu ir mirkydavau į ką tik užplikytą kavą.

Kai parėjau, tėvas nutraukė staltiesę nuo stalo, užklojo jį laikraščiais, stropiai lyg chirurgas nusiplovė rankas ir ėmė peiliu skrosti paukščio pilvą – atsargiai, kad krauju nesuteptų žvilgančių pūkų. Daugiau nei valandą kratėsi vidurių, kuriuos sumetė

į alavinį kibirą po stalą. Išskrosta blyškiai rausva vanago mėsa, kaulai ir taukai gulėjo ant laikraščio. Tėvas, atsargiai išvertęs paukštį išvirkščią, trynė odą alūnu, kurį laikydavo agurkų stiklainiuose. Preparavimo kulminacija buvo nupinti iš vielos karkasą, atstojantį paukščio griaučius. Šis veiksmas reikalavo iš tėvo didelio susikaupimo, tad jis trumpam paliovė dirbęs, pasiėmė iš švarko kišenės cigarečių ir liepė man užplikyti stiprios arbatos su penkiais šaukšteliais cukraus, nes visada preparuodamas mėgo gerti tokį sirupą. Rūkydamas jis markstėsi ir tiriamai žiūrėjo į paukščio maitą, džiūstančią ant dar šiltos krosnies vamzdelio, paskui išsitraukė iš palovio savo įrankių dėžę ir ėmė replėmis karpyti auksaspalvę vielą. Vielinis laikiklis man patiko labiau nei sukrešėjusiu krauju dvokiantys kaulai. Užtempęs ant vielų karkaso tai, kas buvo likę iš vanago, tėvas prikimšo į jį vatolino, o į sunkiau pasiekiamas vietas pincetu prikaišiojo vatos. Galiausiai užsiuvo odą plonyčiais siūlais ir suklijavo pasišiaušusias plunksnas butaprenu. Paskui įspraudė į akiduobes atitinkamai nudažytus stiklo rutuliukus. Iš letenų išsikišusiomis vielutėmis jis pritvirtino vanagą ant beržo šakos, kurioje įkaitintu lituokliu išdegino savo inicialus – RR.

Išmušė septynias. Tėvas liepė man priberti ant stalo druskos ir kruopščiai ištrinti, o pats nuėjo su dažais į priemenę, kur švietė dvišimtė, atlikti paukščio iškamšai paskutinių potėpių. Vos man uždengus stalą staltiese, parėjo namo mama su krepšiu slyvukių. Išvydę jas, iškart pasijutome alkani. Tarsi skaitydama mūsų mintis, ji pakvietė mane į virtuvę, kad padėčiau jai paruošti vakarienę. Pjausčiau duoną ir tepiau ant jos paprikų užtepėlę. Kai parėjau į valgomąjį su sumuštinį lėkštėmis, tėvo nebebuvo prie stalo, jis snūduriavo ant sofos. Vanagas, nenatūraliai išplėstais sparnais, kilo virš jo į skrydį.

Vėliavėlių vakaronė

Tais metais, kai Hektaruose pasklido gandai, jog popiežius pravažiuos plentu pro kaimą, tėvas perėmė ūkio vadžias ir močiutės nepasitenkinimui ėmė įvedinėti savo reformas, pamažu versdamas mūsų namus ir ūkį nežabotu žvėrynu. Atsirado ne vien avilių, dagilių, kanarėlių ir triušių narvelių ar karvelidė palėpėje, kurioje iš stalo teniso kamuoliuko trapumo kiaušinių ritosi pabaisiški jaunikliai. Vasario viduryje, iškart po mano gimtadienio, ketindamas paguosti mane praradus Juodį, tėtis parnešė po striuke cypčiojantį, permirkusį vatos tumulą, kuris prie krosnies pamažu ėmė atvirsti į kelių savaičių Podhalės aviganį. Pavadinome jį Mišeku. Pavasarėjant tėvas susiveikė ekskavatorių ir paplatino už namo plento pusėje telkšantį tvenkinį. Mama neleido man ten artintis, bet, vos jai išėjus į darbą, išsmukdavau prie tos savotiškos trapecijos formos molduobės. Tupėdavau prie sukastų žemių krūvos ir, laikydamasi už pabalintų medelių bigių arba kurkulių supamų ajerų kuokštų, stebėdavau čiuožikų vagojamą vandenį.

Vieną savaitgalį, prieš pat atvykstant popiežiui, tėvas įdavė man žiūronus ir liepė stebėti lauką.

– Vos tik pasitaikė proga, išpirkau už du puslitrius tau numerį, – sušnibždėjo rodydamas pienių nusėtą tolimiausią pievą. – Ten pasistatysim naują namą.

Neįsivaizdavau, kas per dalykas tas „numerio išpirkimas“, bet numaniau, kad tėvelis, grįžęs iš karo daboklės, gyveno dviejuose namuose: vienas, pabyrėjęs akmeninis, sviro į šalį ant kalkakmenio pamatų, o kitas, švarus, sumūrytas iš plytų, su centriniu šildymu, sakais kvepiančia palėpe ir iki pat lubų spindinčiomis plytelėmis išklota vonia, metų metus dygo jo vaizduotėje.

Vakare pastebėjau, kad močiutė išminkė tešlą ir išplovė

grindis vandeniu su actu, o tai pranašavo veikiai ateisiant svečius. Iš tiesų netrukus sugužėjo kaimo moterys: dvi močiutės seserys Zofija ir Salomėja, beveik visos mūsų kaimynės iš Hektarų ir, mano nuostabai, siuvėja Stasikova, retai pas ką nors užeidavusi, nes ištiesai plūkėsi. Įskaitant mano mamą, namuose susirinko gal dvidešimt moterų. Visos atsinešė rėčius, pridengtus skaromis, ir drobinius maišelius.

Pamaniau, kad tai kokia nors peštuvų vakaronė, nors birželį niekas Hektaruose nepešė plunksnų. Tačiau vietoje plunksnų moterys ėmė traukti iš rėčių spalvotos medžiagos skiautes – suknelių, chalatų, krikšto skepetaičių, užuolaidų, sieninių kilimėlių, nuo Velykų turkų drabužių atlikusių kutų, kuri ko turėjo namie, ir, vadovaujamos Stasikovos, siuvo vėliavėles, kuriomis turėjo būti išpuoštos plento šalikelės, popiežiaus Jono Pauliaus II atvykimo į Lenkiją proga.

Kai vėliavėlių virtinė jau beveik gatava vingiavo per du kambarius – priemenę ir prieangį – močiutė ėmė dėlioti ant palangių ir indaujos vaises, o mama ištraukė iš virtuvės slaptavietės skudurėliu apmuturiuotą kiaušinių likerio butelį.

– Na ką, bobulės, išlenkiam po vieną į Šventojo Tėvo sveikatą? – pasiūlė ji.

Du kartus kartoti nereikėjo. Moterys padėjo į šalį antpirščius, siūlus, skudurus, patogiai įsitaisė ir gurkšnodamos naminį *ajerkonjaką* rezgė istorijas.

– Nuo tada, kai pasimirė senis, nebesinori tirpdyti karamelės, kad panaikčiau tuos pūkelius panosėje, – drūtu balsu ėmė pasakotis siuvėja, apsiūdama paskutinį vėliavėlės kraštą. – Nebe trinu kulnų pelenais, nebemazgoju plaukų ramunėlių nuoviru, nebesapnuoju paryčiais, kaip krentu nuo kopėčių. Mano nosis ištįso, krūtys nukaro, o tai reiškia, mielosios bobos, kad veikiai skrisiu iš čia, – kimiai susijuokė.

– Na jau, ar nori mus čia palikt? Kas mus gelbės prireikus,

kas siūs vestuvėms ir komunijoms? Šitiek metų pragyvenus be vyro, dar šiek tiek išbūsi šitam pasauly viena, – paprieštaravo močiutė.

– O ką tavo anūkėlė? Ar pas ją jau atvažiavo teta iš Amerikos? – pasiteiravo močiutės jos vyresnėlė sesuo Salomėja.

– O iš kur man žinot?

Moterys tiriamai sužiuro į mane, o aš išraudau visa, nes visiškai nesupratau tų paslaptinių šnekų apie tetą iš Amerikos, nors ir numaniau, kad tai tikriausiai koks nors svarbus dalykas. Paleidau nuo kelių Mišeką, kuris iškart nulindęs po stalu ėmė tąsyti skudurėlius, ir susimąščiau, kuri giminaitė ketina mane aplankyti. Galbūt jos kalba apie senelio dėdienę, kuri siaučiant raudoniukei sukaišiojo carinius rublius į kojines ir pabėgo į Kanadą? Bet juk dabar jai tikriausiai būtų gal šimtas dvidešimt.

– Siūkit, bobelės, siūkit, nes tik plepat ir bezdalus varinėjat, o vyrai jau tuoj ateis vėliavėlių, – išgelbėjo mane iš keblios padėties kita močiutės sesuo Zofija.

Kažkas pabeldė į duris, ir prieangyje kilo sambrūzdis. Trys vyrai sukišo vėliavėlių virtinę į džiuto maišą ir nuėjo jų iškabinti palei kelią. Vėliau pasirodė, kad anapus sankryžos jau laukė tie, kurių darbas buvo suniokoti dekoraciją.

Ryte išbėgau su Mišeku į plentą pamojuoti popiežiui kioske pirкта vėliavėle su atspaustu Vatikano herbu. Iš kelių metrų vėliavėlių virtinės buvo likę tik išpurvinti skutai, mirkstantys griovyje tarp nuorūkų ir degtinės butelių. Papamobilio laukiau kelias valandas. Lietus vis dar lašnojo. Mišekas ėmė atrodyti lygiai kaip tą dieną, kai tėvas parnešė jį namo. Asfaltas žvilgėjo tarsi baklažanų odelės. Nuo Katovicų atriedėjo Šventojo Tėvo atvaizdais apklijuotas vėluojantis maldininkų autobusas į Jasna Gurą, paskui šmėkstelėjo baltos ir mėlynos lenktyniaujančių jaunių dviratininkų iš Porajaus uniformos, tada pražingsniavo Gienekas Kombainininkas, tuo dienos metu dažniausiai

keliaudavęs pietauti į „Jupiterį“, pravažiavo du traktoriai ir sunkvežimis su užrašu „Renkis Centriniuose prekybos namuose“. Kai smarkiau įsilijo, pasislėpiau kartu su Mišeku po užėigos stogeliu, ten kvepėjo balandėliais ir bigosu, bet ponia bufetininkė liepė man eiti pietauti namo, nes per televizorių pranešė, kad popiežius ryte išskrido į Čenstakavą sraigtasparniu.

Mergaitė su dažais

Liepos viduryje tėvas anksčiau parėjo iš darbo ir keisdamas mūsų gaudykles po šviestuvais palubėje pranešė mamai, kad Lenkijoje už poros dienų baigsis karo padėtis. Man tada buvo devyneri, ir nors prisiminiau tą dieną, kai per televiziją nerodė vaikų rytmečio, vis tiek nesupratau, apie ką tėvelis kalba. Stebiuosi, kodėl apie tą karo padėtį neužsiminė senelis, kuris buvo dviejų praėjusių karų specialistas, mokėjo visas uždraustas dainas ir pažinojo Krokuvos-Čenstakavos aukštumos olas, kuriose slapstėsi pabėgęs iš koncentracijos stovyklos. Man atrodė, jog senelis išties domisi politika, nes vieną kartą, kai nieko daugiau nebuvo namie, jis pasišaukė į virtuvę mudvi su močiute, uždėjo dvi kavos pupeles ant dešimties zlotų banknoto ir, kai generolas Bemas ėmė priminti Jaruzelskį, taip prapliupo kvatoti, kad vos nenutrūko petnešų spaustukai.

Tą naktį tėvas, pramonės objektų apsaugos draugovės narys, nenuėjo su raiščiu ant rankos budėti prie gaisrinės ir apylinkės kooperatyvo. Jis pasidėjo ant linoleumo įrankius ir ėmė lankstyti iš varinės vielos spąstus ondatroms, kurios nuo pavasario prie mūsų tvenkinio kariavo su juo antpuolių karą. Kai spąstai ėmė priminti auksinį smėlio laikrodį, išdrįsau paklausti tėvelio, kas per tą karo padėtį buvo jo priešas, bet jis tik baugščiai

nužvelgė mane ir pažadėjo, kad jei dar kartą užduosiu jam tokį klausimą, išpers man kailį.

Rugpjūčio dešimtą pėsčiomis nuėjome keturis kilometrus į atlaidus Švento Lauryno bažnyčioje Cynkuve. Prie dviem eilėmis šalia medinės bažnyčios išstatytų prekystalių nusipirkau kalniečių namelio pavidalo barometrą, pranašaujantį orą: su kalniete, išlendantčia laukan prieš lietų, ir kalniečiu – prieš saulėtą orą, taip pat riestainių vėrinį ir loterijos bilietą. Bilietą įsikišau į suknelės kišenę ir pasislėpiau už šaudyklos, kad nematytų kiti vaikai – dėl visa ko, jei, pavyzdžiui, išloščiau emaliuotą kartiliuką arba galva linksintį buldogą. Tačiau pasirodė, kad mano numeris laimėjo *Old Holland Classic Colors* firmos aliejinių dažų rinkinį. Susijaudinusi nuskuodžiau pas tėvus, kurie prie stirnų ėdžių lošė su pažįstamais tūkstantį, ir parodžiau jiems laimingą bilietą. Dėdė Liolekas paplekšnojo tėvui per nugarą ir smagiai pratarė:

– Nagi, Rysiau, auga tau menininkė.

Prieš vidurnaktį pėsčiomis per laukus parėjome namo. Tėvelis nenusivilkęs kostiumo atsigulė ant sofos ir prisikišęs prie lūpų liepos lapą dūzginio kalėjimo balades. Mama ir specialiai ta proga paleistas nuo grandinės Mišekas buvo ištikimi jo klausytojai. Aš, užsidariusi valgomajame, pasidariau iš užuolaidos laikiną tinklėlį nuo uodų ir išdidžiai išsidėlioju ant antklodės septyniolika dažų tūtelių. Septyniolika, nes vienos trūko. Angliški spalvų pavadinimai priminė man tolimas planetas: *cyclamen*, *ultramarine*, *umber*. Mėginau išspausti šiek tiek dažų ant durų kilimėlio, bet iš tūtelių sunkėsi tik bespalviai lipnaus skysčio lašai. Pasirodė, kad dažai, kuriuos švento Lauryno parapijos kunigas atidavė loterijai, buvo iš Vakarų labdaros, su pasibai-gusiu galiojimo laiku.

Po atostogų grįžau į mokyklą ir užmiršau tapybą. Kol sykį skaityklos vitrinoje pastebėjau dailės konkurso skelbimą.

Konkurso tema buvo „Maskva tavo akimis“, o darbų įteikimo terminas – iki 1983-ųjų spalio pabaigos. Žinoma, privalėjau dalyvauti. Tų pačių metų sausį buvau laimėjusi vaivadijos konkursą „Pavojai tavo ūkiui“. Nupaišiau iš kokakolos butelio išlendantį kolorado vabalą. Niekas manimi nepatikėjo, bet aš iš tiesų buvau mačiusi, kaip senelis renka vabalus į tokį butelį. Vaivadijos žiuri nusprendė, kad mano piešinys „giliai metaforiškai vaizduoja imperialistinio kolorado vabalo kryžiaus žygį“. Jei mano tėvas nebūtų fabrike pasigyres bendradarbiams, kad pagal dešimtos eilės giminystę yra čigonas sintas, galbūt mano kūrinys būtų spausdinamas pašto ženkluose. Tačiau ir taip viskas baigėsi man itin sėkmingai. Mama nustojo vakarais vedžioti mane į pamiškės trobelėje vykstančias tikybos pamokas, o iš konkurso rengėjų gavau dovanų kuprinę ir saldinių dėžutę.

Praėjus trims savaitėms nuo konkurso „Pavojai tavo ūkiui“ rezultatų paskelbimo, į mokyklą atėjo laiškas. Direktorė per liniuotę pranešė, kad komisijos kultūrai puoselėti Silezijos vaivadijoje specialioji pakomisė siuncia mane per žiemos atostogas į tapybos plenerą Liublinece. Tai buvo visiška katastrofa. Visa mokykla šaipėsi iš manęs, kad vykstu savaitei į beprotumą, nes netoliese esančiame Liublinece veikė psichiatrijos ligoninė. Be to, poilsinė, kurioje buvome įkurdinti, buvo šalia karinio dalinio, taigi mums vaikštinėjant po mišką ir ieškant įkvėpimo, poligone šaudydavo kareiviai, tušti šoviniai švilpdavo man virš galvos, todėl vis neįstengiau susikaupti. Dviejų savaitių tapybos pleneras pasirodė besąs puikus nuotykis, nes skaitykloje buvo palydovinė televizija ir vaizdo magnetofonas. Laisvu nuo filmų žiūrėjimo laiku nutapiau ciklą, vaizduojantį Liublineco spirito varyklos griuvėsius, bet šį kartą gavau tik pagyrimą ir vietoje išsvajoto aliejinių dažų rinkinio parsivežiau namo diplomą bei

tuo metu man negirdėto rusų dailininko Vasilijaus Surikovo* albumą.

Pamaniau, kad trečias kartas nemeluos, ir nutariau vėl išsiųsti kūrinį, šįsyk konkursui „Maskva tavo akimis“. Neįsivaizdavau, kaip atrodo Tarybų šalies sostinė, jos nuotraukos rusų kalbos skaitinių knygoje buvo gana neryškios. Laimė, kad ponias Valo, mūsų auklėtoja ir dailės būrelio vadovė, atnešė man spalvotų atvirukų su Kremliumi ir Vasilijaus Palaimintojo cerkve. Pasi-
dėjau laikraščius ant stalo ir iki dviejų valandų nakties tapiau Maskvos panoramą, kol išsijungė elektra. Mokykloje per ilgąją pertrauką palikau kuprinę ant grindų. Ant jos atsisėdo Dičkis Vitekas, ir iš atsarginių plunksnakočio kapsulių, kurias laikiau tame pat skyriuje kaip ir konkursui skirtą piešinį, išsipylė visas rašalas. Apstulbau. Projektas šuniui ant uodegos. Nuėjusi į tualetą servetėle išterliojau rašalą po visą lapą. Atrodė, lyg Sovietų Socialistinių Respublikų Sąjungos sostinę būtų užtvindęs lipnus ryškiai mėlynas vandenynas. Padėjau piešinį prie koklių židinio, kad išdžiūtų. Per kitą pertrauką įkišau kūrinį į pilką voką ir atidaviau ponias Valo. Mokytoja, nė nepažvelgusi vidun, uždėjo Voislavicės pagrindinės mokyklos antspaudą ir nuskubėjo į paštą.

Po mėnesio į mokyklą prisistatė keistas vyriškis. Jame viskas nederėjo: švelnūs veido bruožai ir smailios ausys. Vilkėjo juodą golfą ir šviesų švarką, su kantai išlygintas kelnes ir purvinus batus. Nuėjo tiesiai į direktorės kabinetą.

– Rogalyte!

Buvau iškviesta ant kilimėlio.

* Vasilijus Surikovas (1848–1916) – rusų tapytojas realistas, pagarsėjęs daugiausia istorinės tematikos drobėmis. (Vert. past.)

Nuskubėjau patenkinta, nes maniau, kad vėl būsiu pelnusi kokį nors apdovanojimą. Tarp cigarečių dūmų debesų išvydau ašarotą ponios Valo veidą. Ant stalo gulėjo manoji „Maskva“. Direktorė išvedė sutrikusią mokytoją iš kabineto.

– Žinai, mielas vaike, – tarė nepažįstamas vyras, visiems išėjus, – atvykau iš vaivadijos vien tam, kad apdovanočiau tave už šį kūrinį.

Įsivaizdavau, kad įteiks man naują aliejinių dažų rinkinį ir kelias „Wedel“ pieniško šokolado su riešutais plyteles arba šokoladinių saldinių maišelį. Nurijau seilę, o jis tikrai išsitraukė iš portfelio šokolado plytelę. Pamažu vyniojo foliją. Aksominis kakavos kvapas išsiliejo po kabinetą.

– Nagi, vaišinkis, – pakišo man panosėn išdraskytą plytelę. Paėmiau tris gabaliukus. Mano pilvas sugurgė. Buvau alkana, nes ryte nepapusryčiauvau.

– Ar esi kada nors buvus Maskvoj, Viola?

– Ne.

Šokoladas maloniai išsiliejo burnoje.

– Taigi kas pakišo tau šitą... įdomų sumanymą? Gal tėvai ar dailės būrelio vadovė, šita, kaip ją, ponია Valo?

„Sakinys nepradedamas nuo *taigi*“, – pagalvojau aš.

– Žinot, aš pati šitaip įsivaizdavau Maskvą, – nutariau neužsiminti apie Dičkio Viteko, kuprinės ir rašalo istoriją.

– O kodėl taip katastrofiškai?

– Kaip?

– Kodėl taip niūriai?

„Nes nėra uogienės“, – atsidusau ir prisiminiau ašarotą ponios Valo veidą. Nepasitikėjau tuo vyru, bet paėmiau dar vieną šokolado gabaliuką.

– Jei pasakysi, kas pakišo tau šitą sumanymą, konkurso rengėjai apdovanos tave kelione į Maskvą. Na ir ką tu? Tik pagalvok, pamatysi Kremlių.

Gudriai nužvelgė mane ir šyptelėjo, parodydamas kreivus dantis. Tas pokalbis mane vargino. Ėmiau mindžikuoti nuo kojos ant kojos. Apsalau nuo šokolado, o tas vyras vis vaikštinėjo ratu ir kažką murmėjo. Kai pakišo piešinį man po nosimi, pasigirdo beldimas. Į kabinetą įlindo kažkieno gauruota galva.

– Viršininke, turiu prastų žinių. Prisiekiu – tik trumpam užėjau į tupyklą, grįžau, o čia dvi padangos pradurtos.

– Netrukdyk man dabar, juk žinai, ką daryt, visada kas nors praduria, užmauk atsargines.

– Taip, bus padaryta.

Gauruota galva pradingo, o man pasidarė silpna. Išgirdau klausiant: „Kas?“, „Nagi, kas?“, „Kada?“, „Kam?“.

Pasilenkiau prie stalo ir išvydau lakuotame stalviršyje blyškų savo atspindį. Ant piešinio tamsiausiam Raudonosios aikštės kampe nutūpusi musė laisvai vaikštinėjo po rašalo užlietą Išganytojo bokštą. Pajutau, kaip sutraukia skrandį. Rudi mano vėmalai užliejo šviesiąją miesto dalį.

Nelabai prisimenu, kas vyko toliau. Buvo iškviesta higienistė, mane pasodino į fotelį ir girdė vandeniu su karčiais lašais skrandžiui gydyti. Pakėliau akis į kabantį virš durų staktos Lenkijos herbą. Erelis be karūnos išsiliejo raudoname fone. Kai atsipeikėjau, mokyklos sargas parvedė mane namo. Kieme kuprine nuvaikiau šnypščiančias žąsis, parėjau į prieangį, o paskui per pelių išmatomis prakvipusią priemenę – į virtuvę. Linktelėjau mamai, numėčiau kuprinę prie indaujos, užsikeberiojau kopėčiomis į palėpę, atsiguliau ant kviečių maišų prie pat balandžių narvo ir pagalvojau, kad sekmadienį keliausiu į Olštyną ir kaip senelis susirasiu ten savo olą.

Po kelių savaitių direktorė mokykloje panaikino dailės būrelį, o aš nebedalyvavau jokiuose tapybos konkursuose. Kartais slapčiomis paspalvindavau kaimynės ponios Dorotos laiškus jos vaikinui, tarnaujantiam kariuomenės dalinyje Liublinece.

Dičkiai Vitekui plakatiniais dažais ištapiau kaukolę ant lubų – už tris degtukų dėžučių etiketes, kurias tuo metu rinkau.

Gruodžio dešimtą Lechas Valensa gavo Nobelio taikos premiją, o aš likau po pamokų repetuoti kalėdinio spektaklio. Tėtis turėjo pasiimti mane šeštą vakaro, bet autobusas, kuriuo jis paprastai grįždavo iš popieriaus fabriko, vis neatvažiavo. Stovėjau viena stotelėje ir mindžikavau. Šaltis ėmė stingdyti varveklį iš lašnojančio čiaupo vandens prie gaisrinės. Kiosko langai kitoje kelio pusėje apšerkšnijo. Gatvės žibintai mirksėjo, kol galop visai užgeso. Kioskininkė, pravėrusi dureles, iškišo lapės kailio kepure apgobtą galvą.

– Vaike, ko čia trypcioji viena? Eik namo, sušalsi per tokį speigą! – šūktelėjo ji.

Buvau labai alkana ir sužvarbusi, tad nutariau paklaustyti kioskininkės, nebelaukti tėvo ir pareiti namo per laukus, trumpiausiu keliu. Nepagalvojau, kad teks bristi tamsoje per pusnis. Prieš pat valstybinio ūkio laukus slystelėjau ir pakaušiu atsitrenkiau į akmenį, o galop įgriuvau į didelę pusnį ir niekaip iš jos neišsikapsčiau. Besikapanojant nuslydo vienas batas. Šaltis ėmė skverbtis pro permirkusias apatines kelnes. Kojų pirštai sustingo. Pasidarė silpna.

Staiga jau stovėjau Raudonojoje aikštėje, vilkėdama storą palaidinę ir ryškiai raudoną skarą. Veltiniai buvo išpurvinti. Rudens rytą cerkvė žibėjo saulėje žydruma ir auksu. Nenumanydama, ko atvykau čia su seneliais, baugščiai stovėjau minioje. Arklių mėšlo ir žmonių prakaito kvapai mišo su įkaitusio vaško kvapu. Įsikibau į močiutės ranką. Tolumoje kažkas tabalavo kartuvėse tarsi šlapios drobulės skutas. Močiutė taip baisiai verkė, susiėmusi rankomis veidą ir spausdama rankoje žvakę, įkaitęs vaškas varvėjo jai per ranką.

Atsipeikėjusi supratau, kad esu Hektaruose, o ne Maskvoje, o man prisisapnavo toks Vasilijaus Surikovo paveikslas apie

šaulių egzekuciją. Tebegulėjau pusnyje, bet nebebuvo šalta ir nebeskaudėjo kojų pirštų. Staiga sušvito žibintuvėlis.

– Viršininke, ar gelbėt, juk sušals čia?

Man pasirodė, kad girdžiu to vyro iš vaivadijos vairuotojo balsą – to paties, kuris prieš kelias savaites kamantinėjo mane mokykloje apie „Maskvą“. Pajutau benzino, degtinės, cigarečių kvapą. kažkas ištraukė mane iš pusnies ir nunešė ant kelio. Ten po penkiolikos minučių mane rado iš darbo pareinantis tėvas, tučtuojau apgobė savo apsiaustu ir užsikėlęs ant sprando parnešė namo.

Po vidurnakčio mama nubėgo pas kaimyną, kuris rūsyje varė naminę, ir atnešė du butelius. Į tris šimtus gramų įmaišė stiprios arbatos su cukrumi ir davė tėveliui, kuris, radęs mane leisgyvę ant kelio, vis dar nenusiramino, o likusia namine ištrynė man kojas. Pritaikius visas įmanomas terapijas – apdėjus blauzdas virto kopūsto lapais, patepus avies ir šuns taukais – ėmiau jausti kojų pirštus.

Atkeliauja paveikslas

Kai tik klebonas tarp kitų parapijos skelbimų pranešė, kad Švento Antano bazilikos Dievo Motinos paveikslas aplankys mūsų Hektarus, mama kartu su močiute ėmėsi tvarkyti apleistus namus: valė pajuodusias sienas, vaškavo grindis, šlavė palovius ir naikino palubėse kataruojančius voratinklius, blizgino denatūratu ir laikraščiais visus langus, pakeitė suplėkusius čiužinių šiaudus, išpurškė kambarius musių nuodais.

– Negalima leisti bjaurasčiai veistis pakampėm, kai Švenčiausioji Mergelė lankos mūsų namuose, – aiškino močiutė.

Iššluostė drėgna marle visų gėlių lapus, pašlakstė šventinta

verba prieangį ir slenksčius, kad musės aplenkų mūsų namus. Tačiau musėms menkai rūpėjo močiutės magiški triukai ir jos kaip visada laktė pro tarpduryje ant virvutės kabančios užuolaidos skylės ir suko ratus palubėse aplink šviestuvą. Močiutė išsitraukė iš spintos suvyniotą į skarą šlakstyklę ir Nukryžiuotąjį, pasistatė valgomajame staliuką ir uždengė jį staltiese, ant kurios buvo apsiuvinėtos džiovintos žiemenės bei frezijos, jų mama specialiai tai progai parsivežė iš gretimo kaimo oranžerijos. Mane jos įspraudė į ankštą pusseserės komunijos suknelę ir liepė stovėti išsitempus prie išblizgintos sekcijos.

Tuo metu paveikslas, įdėtas į skrynelę ir užkeltas ant medinių neštuvų, keliavo po Hektarus. Jam iš paskos driekėsi keista procesija, tarsi šventinant laukus. Tarp medžių bolavo vikaro drabužiai. Gaisrininkų šalmai laidė saulės zuikučius. Kai kurie mėgino paskutinę akimirką apsišluoti kiemuose, išsivėdinti kambarius, suvarė vištas į vištides. Dingo ir vėl atsirado vaikai. Neprištos ištroškusios karvės baubė ganyklose. Nuo grandinių nutrūkę šunys, apkvaitinti netikėtos laisvės, bėginėjo po kaimą.

Vėlyvą popietę į namus parėjo senelis purvinais batais ir užriko:

– Po galais, bobelės, pririškite tą karvę, nes stovi prie vartų ir užstoja žmonėms kelią.

– Motin Švenčiausia! Jau eina! Eina! Jau matau ant kalniuko! – šaukė močiutė.

Tėvas, užkietėjęs ateistas, pasičiupo iš virtuvės aguonų pyrago gabalą ir spruko į kluoną. Netrukus mūsų kieme jau aidėjo giesmė „Madona, Juodoji Madona, kaip gera būti tavuoju vaiku.“ Pirmasis įžengė vikaras, kliūdamas už slenksčio, minia jam iš paskos sugužėjo į prieangį, į priebutį, į virtuvę, į valgomąjį ir į miegamąjį. Gaisrininkai įnešė tiuliu aptrauktą skrynelę ir pastatė ant paruošto altorėlio. Mama įžiebė žvakes ir elektros šviesą, ir tai mane nustebino, nes niekad dienos metu to

nedarydavo. Po valandos vikaras padėjo susirinkusiesiems ir kartu su zakristijonu išvažiavo fiatu į kleboniją, bet mūsų kieme iki pat sutemstant tebebuvo kalbami vainikėliai. Mama nedrąsiai ėmė skaityti iš maldaknygės Loreto litaniją:

– Motina Nesuteptoji, Motina Meilingoji, Motina Stebuklin-
goji, Motina Geroji Patarėja, Aukso Namai, Sandoros Skrynia,
Dangaus Vartai, Aušros Žvaigždė...

Kunigui išėjus, visi atkuto ir ėmė tiesti rankas prie pyrago, susėdę ant palangių ir linoleumo. Vaikai, išbėgę į kiemą, kapstėsi po patvoryje supiltą smėlio krūvą. Kažkas išleido iš tvarto vištas. Pasirėmusi į sieną žiaurojau staltiesės kraštą. Nors buvau ne juokais išsigandusi, būtinai troškau pažvelgti į visų minimą dėžutę. Įsivaizdavau, kad ten tūno kokia nors ateivė iš kosmoso, iš tolo dvelkianti vašku, naftalinu ir dulkėmis. Kai iškišau galvą, užgeso šviesa.

- Kamščius pistelėjo.
- Per didelė apkrova?
- Gal iš Lagišo?
- Ar turi degtukų?
- Uždek žvakę.

Šnabždesys sklido iš virtuvės, iš priemenės, iš prieangio, kol piligrimystės žavesys visai išsivadėjo. Aptirpusios per ilgą maldos valandas žvakės purškė, purškė, kol galop užgeso. Man surzgė pilvas. Pavieniai siluetai prietemoje slinko į kiemą.

– Janekai, nagį pasižiūrėk, kas nutiko tam skaitikliui! – šūktelėjo dėdei elektrikui jo žmona.

Iš už uždangos priemenėje atsklido šurmuly, nuversto šlapimo kibiro metalo žvangesys, juokas ir keiksmas.

– Visus mūs kasdienius reikalus... – užniūniavo mama, kad išgelbėtų padėtį, bet jai atitarė vos keletas.

Pamaniau, kad tikriausiai dėl staiga dingusios šviesos kaltas tėvas, kuris, nesulaukdamas vakarienės, įsliūkinio į priebutį pro

dureles iš tvarto pusės ir išsuko saugiklius. Šyptelėjau pati sau. Po penkiolikos minučių, nespėjus vėl įsižiebtį akinančiai šviesai, nuobodžiaujantys žmonės ėmė skirstytis po namus. Mama atsi-klaupė prie paveikslo, persižegnojo, paskui išvijo mus iš valgo-mojo, pridengė Švenčiausiąją Mergelę užuolaida, kad neaptūptų musės, užgesino šviesą ir nuėjo į virtuvę ruošti vakarienės.

Sekminės

Aštuoniasdešimt ketvirtųjų gegužę išsiruošiau į bažnyčią su aje-rų grįžte, ryte prisiskynusi jų prie tvenkinio ir surišusi kaspinė-liais. Vanduo varvėjo nuo puokštės ant mano išėginių batelių. Bažnyčioje pakvipo ajerų žalumynais ir dumbly, tarsi džiūs-tančioje pelkėje. Man ėmė svaigti galva. Kai klebonas pradėjo skaityti apie Šventosios Dvasios nužengimą į žemę, laivo formos sakykla kartu su juo pačiu išplaukė į nežinomybę. Nuslinkau nuo suolo ant aslos. Mane išnešė laukan. Kažkokia moteris nu-piešė spjaudalais man ant kaktos kryžių.

– Reikia įrišt raudoną kaspiną jai į plaukus ir nuimt pra-keiksmą, – paaiškino ji žioplams.

Po kelių dienų mama užrašė mane privačiai pas daktarą Kvie-cenį. Šešiasdešimtmečio gydytojo veidas buvo tarsi gerulio Gu-cio, bet aš iškart jį perpratau, šnairakiuodama į jo pamėlusius nuskustus skruostus. Daktarėlis liepė mamai palaukti prieškam-baryje, kur prie etažerės stovėjo didelis fikusas, o mane nusi-vedė į kabinetą už uždangos. Ten jis nuvalė stetoskopo ausines į prijuostę ir atsistojo taip arti manęs, kad pajutau jo kvėpalų kvapą. Prasigė užtraukuką, žengė dar arčiau ir įdavė man į ranką savo varpą lyg plastelino vamzdelį. Atšokusi į šalį, iš visų jėgų spyriau jam į koją. Visas namas išgirdo skerdžiamo paršelio

žviegimą. Išsigandusi mama įžengė į kabinetą. Kviečenis užsi-segė užtrauktuką ir iškišo galvą iš už uždangos. Netrukus jau sė-dėdamas prie savo stalo niurnėjo, kad esu išpaikinta kaip ubago botagas, nes kai mėgino ištirti mano limfmazgius, nei iš šio, nei iš to spyriau jam į blauzdą. Parodė mamai paraudusį pėdsaką. Tačiau bemat vėl pasidarė romus lyg angelėlis ir pareiškė, kad veikiausiai esu sveika, bet gali būti, kad man anemija, iš čia ir tie alpuliai bei perdėtas dirglumas. Padavė mamai siuntimą kraujo tyrimams.

– Kai atsiimsit rezultatus, grįžkit pas mane su dukra.

Namo ėjome pėsčiomis. Popietės saulė švietėsi pro augančių palei kelią beržų šakas, palikdama ant kreminių šakų violetinius įspaudus. Mama ilgai tylėjo. Prie Dievo Atšlaitės ji nulaužė vy-telę ir pakišo man po nosimi.

– Ar matai? Jei dar kartą kam nors įspirsi, išpersiu tau užpa-kalį, supratai?

Kitą dieną ėmiau smarkiai karščiuoti. Likusi viena namie gu-lėdama lovoje gurgknojau liepžiedžių nuovirą. Prieš pietus įsta-čiau šildytuvą į metalinį katiliuką ir užvirinau vandenį, tada įmerkiau termometrą. Gyvsidabrio talpa sutrūko. Sidabraspal-viai rutuliukai pabiro ant patalų. Surinkau juos. Kurį laiką dve-jojau, bet prisiminusi Kviecenio veidą, prarijau juos tarsu dražė ir užsnūdau. Po kelių valandų pabudau svaigstančia galva. Vė-miau, lyg ketindama išvemti visus vidurius. Galiausiai prisipaži-nau ką tik iš darbo grįžusiems tėvams, jog prisirijau gyvsidabrio. Tėvas išbėgo į seniūno namus kviesti greitosios.

Liublineco pavieto ligoninės vaikų skyriaus palata priminė Juros periodo kalkakmenyną. Ryški šviesa ropojo sienomis, kapsėjo į lašinę ir plastikiniais vamzdeliais tekėjo į vos ižiūrimą veną mano kairiosios alkūnės linkyje. Nuo ašarų įraudęs mamos veidas dieninės lempos šviesoje atrodė dešimčia metų vyresnis.

Netrukus atėjo liesas gydytojas. Jis paprašė mamos paėjėti į

šali. Jam kalbant, Adomo obuolys trūkčiojo aukštyn ir žemyn, tarsi būtų prarijęs varlę. Apsimesdama, kad miegu, klausiausi jų pokalbio: „Šarminis gyvsidabris nepavojingas... Žarnynas jo nesugeria... Tirsim... Tirsim kas kelias valandas...“

Gydytojui išėjus, mama priekaištingai pažvelgė į mane. Kečiau viską jai paaiškinti, bet nespėjau. Gretimoje lovoje ėmė springti mergaitė su vyšninės spalvos pūslėmis aplink lūpas, nusideginusi aitriu skysčiu kolorado vabalams naikinti. Kilo sambrūzdis. Ją išvežė į kitą skyrių.

Septintą vakaro baigėsi lankymo laikas. Mama pastatė ant spintelės stiklainį serbentų kompoto ir išvažiavo namo. Slaugė ištraukė lašinę ir užgesino šviesą. Pagaliau likau viena. Plikos sienos žaidė su manimi dangų ir pragarą, lyg origamio dėlionė. Šviesos likučiai tekėjo į gatvę ir apipynė medžius variniais siūlais, sustodami ties grotuotais moterų kalėjimo langais kitoje gatvės pusėje. Priglaudžiau įkaitusį skruostą prie vėsaus stiklo. Kalinės rodė languose paslaptinę pantomimą. Ilgiausia mano gyvenimo diena baigėsi *The Scorpions* balade *When the Smoke is Going Down*. Klauso Meinės balsas sklido iš slaugių posto, prieš pat vidurnaktį viskas nutilo.

Velykinis paša

Vasario viduryje krito šlapdriba, nors ryte iš mano barometro namelio buvo išlindęs saulėtą orą pranašaujantis kalnietis. Močiutė pagardino daržovių sriubą grietine ir pravėrė langą. Suodžiais apsinešusios užuolaidos išsipūtė lyg žuvų pūslės. Iš lauko parėjo permirkęs senelis, pakabino skrybėlę ant kėdės turėklo ir ėmė samčiu graibyti iš sriubos grybų gabalus.

– Eik sau! – subarė jį močiutė.

Senelis nutaisė nusikaltimo vietoje sučiupto neklauzados berniūkščio veidą, griebė mušeklį ir nuvijo būrį musių, medžiojučių ant ceratos pabirusias cukraus kruopeles.

– Kas tau įkando, Vladekai? – sunerimo močiutė.

– Ponas Vedėjas liepė man vaidinti.

– Ką vaidinti?

– Spektaklį.

Senelis nušveitė mušeklį ant palangės, nusispjovė į pasvirusią pelenų dėžę, vėl užsimaukšlino skrybėlę ir išėjo laukan. Stebėjome jį pro langą. Pasisukiojo po kiemą, kad niekas neįtartų, sukapojo kelis šakalius malkoms, bet užuot kaip įprasta nuėjęs prie akmenynės paslėpė laužtuvą karklyne ir nuskubėjo „Jupiterio“ link.

Kitą dieną „Jupiterio“ bufetininkė pranešė močiutei, kad Ponas Vedėjas, nupirkęs seneliui šimtgramį, ilgai įkalbinėjo jį vaidinti kažkokiame Žemdirbių klubo spektaklyje. Net ponia bufetininkė aiškiai nežinojo, iš kur mūsų Hektaruose atsirado tas Ponas Vedėjas ir kam dar vadovavo be savojo „Fiat 125p“, bet kaime buvo kalbama, kad buvo „deleguotas“. Trumpai tariant, jis organizavo visokias pramogas ir loterijas, suveikė gaisrinės salei vaizdo magnetofoną, o pernai pakvietė mamą į kulinarijos kursus Kaimo šeimininkių būrelyje ir ten, be kita ko, rodė, kaip virti citrinų sriubą. Beje, žodžiai „citrinų sriuba“ vėliau mūsų namuose buvo uždrausti – po eglutės, kai mama sušoko su Ponu Vedėju šokoladinį valsiuką.

Senelio akivaizdžiai nežavėjo galimybė dalyvauti spektaklyje, bet jis neišsitarė. Tiesa, vaidinti jis mėgo ir buvo pagarsėjęs kaime įvairiais pasirodymais per derliaus šventes, vestuves ir užei-goje, kur atsibelsdavo kartą per mėnesį gavęs pensiją ir iki pat ryto dainuodavo uždraustas dainas bei liaudies balades. Tačiau senelis nepakentė Pono Vedėjo, kuris kišdavo nosį į visas kaimo iškilmes. Pavyzdžiui, pastarąjį kartą jis atseit netyčia atsivilkė į

gaisrininkų susirinkimą ir pareiškė, kad Velykų turkai – kvaila tradicija, ir esą reikia jos atsikratyti, nes Jėzaus kapą Jeruzalėje saugojusi ne turkų, o romėnų sargyba. Senelį pagavo siutas, nes dar nuo vaikystės žinojo, kad turkai vaidinami prisimenant lenkų kariuomenės pergalę Vienos mūšyje ir lenkų karių, kurie, praėjus metams po mūšio, prieš pat Velykas sugrįžo namo, vilkėdami trofėjinius turkų kariuomenės drabužius.

Kiek siekia mano atmintis, per Didįjį penktadienį senelis visada prisisegdavo popierinėmis gėlėmis išdabintą trisdešimties centimetrų aukščio kotiljoną, apsvilkdavo raštuotą tuniką, kutais išsiuvinėtą liemenę ir apsiginklavęs velykine verba keliaudavo su kitais gaisrininkais į Švento Antano baziliką saugoti Viešpaties Kapo. Kai per Pakylėjimą klebonas paskelbdavo gerąją naujieną, turkai nuplėšdavo nuo vėliavos gedulo kaspinę ir su tokiu bildesiu parpuldavo ant bažnyčios aslos, kad prie šventojo Antano Paduviečio altoriaus pabirdavo karolių gintarai, o ant raudono aksomo iškabinti votai susiraitydavo tarsi epušės lapai. Po pamaldų turkai sustodavo į vorą prie bažnyčios ir švelniai verbų viršūnėmis baksnodavo į pasirinktų merginų batelius, tarsi suteikdami joms ypatingą palaiminimą ateinančiam pavasariui.

Buvau tikra, kad senelis, 77 Liublineco pėstijos pulko šaulys, buvęs stalago kalinys, krosnininkas, dailidė, dainorius ir Velykų paša vienu asmeniu, kurio iki šiol niekas neįveikė, anksčiau ar vėliau iškrės Ponui Vedėjui kokią nors šunybę. Tačiau nieko neįvyko. Senelis stropiai lankė gaisrinėje vykstančias repeticijas, visada klausė Pono Vedėjo ir kluono šalinėje repetavo savo dainą:

*Buvo aguonos ir rožės raudonos,
alyvos kvėpėjo kareivio dainoj,*

*bet melodijoje nė vienoje
nesužydėjo geltonos purienos.*

Kovo aštuntosios popietę sušvito saulė, nors ryte iš mano namuko buvo išlindusi lietuų pranašaujanti kalnietė. Išklijuoti ant stulpų plakatai kvietė į Žemdirbių klubo muzikinį spektaklį „Geltonos purienos“, žinoma, pastatytą Pono Vedėjo. Mama, kaip visada per Moters dieną, pasiliko iki vėlumos įmonės surengtame šventės minėjime, tėvas pabėgo meškerioti, tik mudvi su senele pasilikome savo poste namie lesinti vištų, melžti karvės ir padėti seneliui baigti ruošti spektakliui.

Po pietų močiutė, gavusi iš senelio dovanų skarą su auksiniais siūlais ir raudonomis aguonomis, linksmai niūniavo lygindama marškinius, apdairiai pasidėjusi juos ant lovatiesės. Išblizginti senelio batai džiūvo šalia krosnies kartu su katinu. Apie penkias močiutė nužvelgė senelį ir užriko taip, kad musės vos nepabiro nuo gaudyklių, o lubos vos neliko be paskutinių tinko lopinių:

– Dieve mano, Vladekai, už valandos tau jau rengtis, o tu dar nenusiskutęs?

– Ir kam šitiek triukšmo, kam šitiek triukšmo? Juk jau skutuos.

Jis pagalando skustuvą į kabantį ant durų rankenos odinį diržą, išsitraukė iš metalinės kakavos dėžutės skutimosi šepetį, pasiėmė muilą, prisipylė į puodelį šilto vandens iš arbatinio ir pamažu skutosi žvilgčiodamas į dviračio veidrodėlį. Apsivilkęs kostiumą, užsisėgęs petnešas ir pasirišęs kaklaraištį, užniūniavo panosėje: „Bybienė-kankolienė, geltonos purienos, raudoni pomidorai.“

– Kokie pomidorai? – paklausiau nustebusi, bet senelis neatsakė.

Jis apsiavė išvaškuotus batus ir vis dar muilinu skruostu išbėgo į tupyklą už daržinės.

Praėjo penkiolika minučių. Paskui dar penkiolika. Sunerimusi žvilgčiojau į laikrodžio rodyklės, nes senelis ilgokai neparėjo.

– Bus, bus. Matyt, surietė iš tų nervų, – ramino mane močiutė.

Pusę septynių Mišėkas ėmė ardytis. Liliputės pasislėpė po brezentu, kuriuo po žiemos buvo užkloti durpių likučiai. Prie vartų privažiavo didelis fiatas. Išlipo išsipustę: Ponas Vedėjas, seniūnas su trombonu ir Savanoriškos ugniagesių tarnybos komendantas paradine uniforma. Močiutė užsimetusi ant pečių durtinį išėjo į priėmimą.

– Labas, Stefa. O kur Vlodekas? – pasiteiravo seniūnas.

– Tebus pagarbintas. Jau pusė valandos kaip nuėjo išvietėn ir nebesasirodė.

– Nuveskit mus pas jį, – įsakmiai nurodė Ponas Vedėjas. – O jūs palaukit prie vartų ir stebėkit kelią, – paliepė komendantui.

Išbėgusi į kiemą pro tvarto dureles, stebėjau įvykius iš už agrastų krūmo, nes nuo ten gerai matėsi.

– Draugas Liubasai, privalot tučiuojau prisistatytį Žemdirbių klubą, – sušnypštė Ponas Vedėjas ir paspyrė išvietės duris.

– Vlodekai, atsiliepk, – išgirdau močiutės balsą.

– Atidaryk, Vlodekai, neišsidirbinėk, – pridūrė seniūnas.

– Draugas Vladislavai, jūs manęs nebesiutinkit. Jau pakankamai prisivirėt košės.

– Liubasai, nupirksiu tau išgert, tik nebesiožiuok, lįsk lauk, – pragertu balsu sugergždė komendantas.

– Pasakykit jam ką nors, nes mane tuoj siutas griebis, – paprašė močiutės Ponas Vedėjas, bet ši tik gūžtelėjo pečiais.

– Pone Vedėjau, – nutraukė jį komendantas. – Ant kalniuko pasirodė delegacijos automobiliai!

– Kipšas toks, žinojau, kad apmaus mane.

Ponas Vedėjas nusispjovė ant saulučių, nežinia kodėl pražy-

dusių palei išvietę, žolės kuokštu nusivalė išpurvintus mokasinius, pasitaisė iš švarko kišenėlės kyšančią nosinaitę ir žvilgtelėjo į laikrodį.

– Pamėginkit dar įkalbėt jį, man reikia grįžt į gaisrinę! – dar šūktelejo seniūnui ir nuskubėjo prie vartelių.

Kai didelis fiatas pradingo už tilto, seniūnas, puikiai pažinodamas senelį ir jau anksčiau kažką įtaręs, tik nenorėjęs išsi-plepėti Ponui Vedėjui girdint, gurkštelėjo iš gertuvėlės, įdavė močiutei palaikyti savo tromboną, susirado pagaikštį ir, įkišęs jį į tarpą tarp išvietės durelių ir sienos, atkėlė medinį kaištį. Durelės prasivėrė. Viduje, be voratinkliuose įsipainiojusių musių, nebuvo nė gyvos dvasios. Ant padžiūvusios velykinės verbos kabojo senelio skrybėlė.

Vorai iš Jeruzalės

Užėjus audrai, pasislėpdavau priebutyje ir žaisdavau pranašą Joną. Palėpęs langinės darinėdavosi su trenksmu. Nublukusi užuolaida išsipūsdavo kaip banginio pilvas. Gulsčiukas buvo žvaira pabaisos akis, o ant netinkuotų sienų sukabinti obliai, pjūklai ir kaltai – pelekai. Vanduo varvėdavo per akmeninį mūrą, lašėdavo nuo lubų. Galėdavau plaukti kur tik panorėjusi, liepinių skiedrų valtelėmis, bet verčiau tūnodavau po kopėčio- mis ant avižų maišo, kur nors tarp supamojo arkliuko be pa- važų, pilvotos varškės spaudyklės ir anties, senoje rėčkoje pe- rinčios kiaušinius. Pelai lyg brokatas byrėdavo iš viršaus ant voratinklių. Virš manęs tolygiai tiksėdavo elektros skaitiklis su keraminiais kamščiais. Ant grindų gulėdavo dantytas senas ly- gintuvas su metaliniu įdėklu – *dūšia*. Lygiai kaip tikėjau beboku, mūsų krašto pabaisa, kuri, pasak suaugusiųjų, prietemoje grobė

neklusnius vaikus, taip maniau, kad tas lygintuvas, kaip ir dera pagal pavadinimą, saugo visos giminės vėles.

Mama paniškai bijojo audros. Kai imdavo griaudėti, ji persižegno davė, surinkdavė nuo virvių tarp dviejų obelų išdžiausytus skalbinius, užkabindavo visus langus ir duris, ištraukdavė kištukus iš lizdų, išslapstydavo metalinius daiktus ir uždengdavė skalbyklę apklotu, kad metalinė danga nepritrauktų žaibo. Galiausiai atsisėdavo ant lovos, prisidengdavė antklode ir pasišaukdavo mane.

– Prisipažink dabar, juk vėl užmušė vorą? Žinėjai, kad tai prišaukia audrą su žaibais.

– Šį kartą ne aš, mama. Prisiekiu, tai mokytojas Kuzioras.

– Mokytojas Kuzioras? – nusistebėjo ji.

– Per biologijos pamoką migdėm vorus kryžiuočius eteriu, tikriausiai maniškis per daug prisikvėpavo ir nebeišsiropštė iš degtukų dėžutės.

– Vorai – šventi padarai, nevalia jų žudyti, jie išgelbėjo Dievo Motiną. Šventajai Šeimai bėgant iš Jeruzalės, vorai apraizgė kelią tokiu tankiu tinklu, kad Erodo kareivių kalavijai neįstengė jo suplėšyti.

Ji pasakodavo ir pasakodavo – apie tai, kaip vaikelis Jėzus atgaivino dvylika molinių paukščių, pakabino vandens ąsotį ant saulės spindulio ir vaikščiojo vandens paviršiumi, kaip jis prikėlė sūdytą žuvį ir nutildė audrą. Galop užsnūsdavo po apklotu, suspaudusi kairėje rankoje šventintą medalikėlį.

Kartą siaučiant audrai mus aplankė Natka Rošenko. Gerai jos nepažinojome, tik buvome girdėję, kad ji – viena iš Cingos mergelių, o šis pasirodė kaime devinto dešimtmečio viduryje nežinia iš kur, sėdėdavo užėjoje su Ponu Vedėju bei seniūnu ir atidarė prie plento vasaros amfiteatro rūsyje naktinį klubą „Pavianas“. Mama, visa tai žinodama, vis tiek kvietėsi Natką į svečius, nes ta mergina pigiai prekavo vengriškomis palaidinė-

mis ir auksiniais siūlais siuvinėtomis skaromis. O pagaliau kaip neįleisi žmogaus vidun per audrą?

Rugpjūčio tvankumoje palindusi po stalu žaidžiau namus. Mišo įvairūs kvapai: paplėkusių čiužinio šiaudų, krakmolo, trūnėsių ir kačių šlapimo. Iškišau galvą,usių gaudyklė hipnotiškai kadaravo po šviestuvu palubėje. Ant sienos šalia mano Pirmosios komunijos nuotraukos kabėjo močiutės Sabinos portretas. Tamsaus gymio graži moteris pilkšvai mėlyna žoržeto suknele su nériniuota balta apykakle žvilgčiojo į mane iš paveikslo. Juodutėlė jos kasa vilnijo už stiklo. Ilgėjausi jos, nors niekad nepažinojau.

Kai mama užsnūdo, Natka baigė gerti savo kavą, palindo pas mane po stalu, prisėdo šalia ir keistai nusišypojo.

– Tu, ar nori, kad pasekčiau pasaką? Na? O gal pažaiskim glaustyinių?

Nieko neatsakiau, Natka nubraukė nuo kaktos tamsius plaukus ir apglėbė mane liesa ranka. Kvepėjo muskuso kvepalais. Prasisegė palaidinę, apnuogino krūtis. Suvirpėjau iš pasibjaurėjimo, bet ji tikriausiai suprato savaip. Pasikišo ranką po kelnaitėmis ir prisimerkė. Laimė, audra baigėsi. kažkas pabeldė į duris. Mama uždegė šviesą. Pabėgau iš po stalo, šaukdama:

– Mama, mama, po stalu vorai iš Jeruzalės!

Bangos

Mane pykino nuo pat ryto ir nesinorėjo kraujinio vėdaro, kurį močiutė pakepino pusryčiams su svogūnais. Pabėgusi į kiemą, nutariau palydėti senelį į laukus. Išvydę, kad naktį atodrėkio banga užliejo pievas, pasukome atgal į namus. Žingsniavo-me pro pūvančius kupstus, raugerškių krūmus, obelių vorą. Po

batais traškėjo vynuoginių sraigčių kiautai. Žemė dvelkė sutresusiomis šaknimis, dumbly, kardamonu.

– Trisdešimt devintais per Velykas irgi buvo šlapia, – ėmė pasakoti senelis, tą rytą kalbesnis nei visada. – Lietus pliaupė su menkomis pertraukomis. Srovelės susiliejo į sraunų upeliūkštį. Užpylė taip, kad kaimynai, nagi šitie Balvežai, kurių namas stovėjo žemumoje, naktį pabėgo užmiršę uždaryti langą ir duris, ir vanduo nusinešė jų šventintus pyragus bei dešrą.

Senelis lazda pamaisė putojančias iškasoje drumzles. Vielinės kilpos lyg nematomų pakaruoklių virvės šoko pavėjyje.

– O antras potvynis užliejo javus. Vaito avižos šalia mūsų lauko jau stovėjo išrikiuotos gubomis. Koks buvo vaizdas, kai potvynis nešęs vaito gubas ir jos plaukė tarsi kariuomenė: viena paskui kitą į upę, tik pamanyk. Kai kurios užkliuvusios už medžių vainikų suiro į paskirus pėdus ir taip plaukė į nežinomybę.

– Ir jus Brudzovicuose užliejo?

– Ne, mes gyvenom ant kalniuko, bet vis tiek dažnai tikrindavau vandens lygį besdamas lazda į žemę. Po pietų nuėjau patikrint, ar vanduo slūgsta, ar kyla. Dairaus, o ten keliolika kiškių sprunka nuo vandens. Jie slėpės žolėje, ketinau nutvert vieną, bet motina sudraudė: „Palik juos, jie irgi nori gyvent, verčiau pasiskubink, imk arklį ir jok į ganyklą prie gyvulių.“ Gyvuliai ten ganės visą vasarą, o lietingais metais siautė niežai, tokia galvijų liga.

Nebesiklausiau, kaip senelis ėmė prisiminti trečiąją potvynio bangą. Man suskaudo pilvą. Virš laukų suko ratus pavieto sraigtasparnis.

Kai parėjome namo, saulė jau švietė virš Kolonijos. Artinosi vidudienis. Mieguistos musės zujo virš garuojančios mėšlo krūvos. Vandens upeliai bėgo lietvamzdžiais nuo stogo, plakdami narcizų pumpurus. Po purviną šlapią mazgotę primenantį kiemą vaikštinėjo sniego baltumo karveliai. Pro tvoros plyšius,

likusius po to, kai pristigęs anglių senelis sukapojo kelis mietus, ryškiai švietėsi užlietų laukų lopiniai. Prie tvoros leido paskutinės dienas krosnelė su pratrūkusiu vamzdžiu ir byrančiais vario rūdžių gabalais. Iš po brezento tarp jaunų dilgėlių kyšojo surūdijusių akėčių blaudzikauliai.

Močiutė vištoms iš katilo išgrandė vakarykščių bulvių likučius ir liepė man patikrinti, ar tvarte, dilgėlyne arba kluono šalinėje nėra šviežių kiaušinių. Atnešiau jai kelis surinkusi į rėtį, atsisėdau ant drėgno kelmelio prie kluono ir šakaliuku piešiau žemėje spiralę. Staiga papildė pajutau stiprų mėšlungį. Šilumos banga užliejo man kirkšnis ir šlaunis. Parbėgau namo.

– Ar gali žmogus mirtinai nukraujuot? – paklausiau močiutės.

Ji sunerimusi iškišo galvą iš rūsio, kur rankiojo bulves, ir išvydusi mano kelnėse raudoną dėmę, iškart suprato, kas nutiko. Išlipo kopėčiomis ir nušlepsėjusi su botais į savo kambarį ištraukė iš po šiaudų čiuzinio iškrakmolytas drobines apatines.

– Še, pamerk tas dėmes į šaltą vandenį, o paskui pasivilk šitą. Per kelias dienas praeis. Rytoj mama kioske nupirks tau vatos, o dabar netrukdyk man, nes iki rytojaus bulvės supus.

Išbėgau į kiemą. Saulė, balta ir šlakuota lyg žąsies kiaušinis, kaitino man skruostus. Musės suko ratus virš ėdžių su prarūgusiomis avižomis. Įlindusi į triušių narvą, užsnūdau ant šviežiai pakreikto šieno. Sapnavau vyšnių spalvos pienes.

Gienekas Kombainininkas

Vasarį po keturių lauke sutemdavo. Ore dvelkė metalu. Įsitempusių nuo šalčio telegrafo laidų tinkle vos girdimai skambėjo bliuzas. Namai priplūdo įkaitusių taukų kvapo. Katės traukė iš anglių sandėliuko kiaušinių lukštus bei tuščias vanilinio cukraus

pakuotes ir žaidė jomis pastalėje. Sėdėjau ant kėdutės prie įkai-
tusios krosnies ir mėginau pasidaryti rankdarbių pamokai sege:
drugelį iš vielos, segtuko ir nailono skiautės. Stalčiuje susiradau
kelias poras kojinių su etiketėmis „moteriškos, stilono, neyran-
čiomis akimis“, kurių mama kasmet gaudavo darbe Moters die-
nos proga. Tačiau visos buvo kūno spalvos arba kavos rudumo,
ir man pavykdavo tik naktinis drugys, „šiek tiek sutrikusios esy-
bės“, kaip kiekvieną pirmadienį apie save sakydavo tėvas, kai
auštant įraudusiomis akimis pareidavo iš sekmadieninės poke-
rio partijos ir žiovaudamas ruošdavosi pagirioms sodos tirpalą.
Pagaliau neiškentusi pasisakiau mamai, kuri kočiojo ant lentos
paskutinį sviesto gabalą žagarėliams, kad turiu nubėgti pas siu-
vėją kokios nors spalvotos nailono skiautės segei.

– Turėjai padėt man sukt žagarėlius, o ne lakstyt po kaimą, –
priekaištingai atkirto mama.

– Privalau pabaigt mokyklai sege, mama, kitaip gausiu kuolą.

– Na gerai, eik jau, eik, jei reikia, tik pirmiausia išgerk šito.

Ji pakišo man stiklinę morkų sulčių, kurias kaip pirmutinė
šeimos anemikė gerdavau kelis kartus per savaitę pramaišiu su
linų sėmenų nuoviru. Iš pradžių mama buka tarka sutarkuodavo
morkas, paskui sunkdavo pro marlę oranžinę tyrę į dubenį. Sul-
tys atsiduodavo rūdimis ir ūkiniu muilu. Mane supykindavo vos
pamačius, bet privalėdavau išgerti, kad nereikėtų vėl lankytis
pas daktarą Kviecenį.

– Būk atsargi ir pasiimk žibintuvėlį, nes lauke jau baisiai tam-
su, – ji palydėjo mane iki pat vartelių.

Mėginau čiuzinėti ledo dedervine apsitraukusiu takeliu, niū-
niuodama baladę „Ei, čigone, kur eini?“ Visi Hektarų, Kolonijos
ir Švinicos langai švietė. Pro dūmtraukius, langų plyšius ir ka-
minus sklido svylančių taukų kvapas. Žmonės ruošė Užgavėnių
skanėstus.

Staiga iš tamsos išniro Gienekas Kombainininkas. Jis vedėsi

dviratį, ar veikiau dviratis vedėsi šimtą trisdešimt Gieneko kilogramų – valgyti suktinukų su kopūstais į užėigą „Jupiteris“ prie plento. Žiemą Gienekas atrodė tarsi kitoks nei per pjūtį, kai šypsodamasis įdeges atriedėdavo kombainu nuo Žemdirbių klubo prie atvirų mūsų kluono vartų. Dabar buvo lyg savo paties gipsinė atlieja: išpurtusiu veidu, sunkiai alsavo. Kas žingsnis stabtelėdavo, kad viena ranka susitampytų virvute po pilvu surištas darbinės kelnes.

– Labas, Gienekai.

– Kas ten? A, čia tu, maže. Į tikyba eini?

– Ne, tikyba būna penktadieniais pamiškės troboje. Einu pas Stasikovą. O ką čia nešies? – bakstelėjau į rezginę, tikėdamasi, kad pavaišins mane oranžadu.

– Nusipirkau kioske sušilt. Nori gurkštelėt? – išsitraukė žalią beržų sulos buteliuką.

– Ne, ačiū. O saldainių turi?

– Jei nori saldainių, eik pas Gieneką. Gienekas turi, jis duos tau, – sukikeno, parodydamas švarplę. Pasikuitė po kelnių kišenę, išsitraukė tabako trupiniais ir pelais aplipusią „Karvutę“ ir pamojavo ja prieš nosį. – O bučiuką Gienekui už tai duosi? – ėmė derėtis jis. – Ei, nebūk tokia, nagi duokš.

– Duokš – tai kiniškai keberiokš.

Pakštelėjau jam į dygų skruostą, čiupau saldainį ir nuskubėjau pas siuvėją, tačiau neradau jos namie. Langai buvo tamsūs. Ant pelenais pabarstyto takelio į kluoną šakojosi vištų pėdsakų labirintas. Ant durų kabojo raštelis: „Išėjau į kluoną kepti spurgų. Tuoj grįšiu.“

Žinojau, kad pagal Stasikovos žodyną „tuoj“ reiškia gal dvi valandas, taigi ilgai negaišusi apsisukau eiti namo. Pakeliui zaidžiau žibintuvėliu, švitinau pro tvorų plyšius, į pilkais sniego kailiniais užklotas pievas, kur šunys išstampė kiaulių kaulus po karnavalinių skerstuvių. Gesinau ir vėl degiojau šviesą taip, lyg

kalbėčiau Morzės abėcėle su belapiais medžiais. Sustojau prie tiltelio palaidyti saulės zuikučių ledėjančio upelio paviršiumi ir įžiūrėjau griovyje keistą tumulą. Būčiau nuėjusi toliau, jei tumulas nebūtų sudejavęs. Atsargiai nusileidau žemyn, prisilaikydama už styrančių iš sniego karklų. Tai buvo Gienekas. Gulėjo susirietęs į kamuoliuką ir mėšlungiškai laikėsi įsitvėręs į dviračio „Ukraina“ rėmą, tarsi bijotų, kad paleidęs jį nugarmės kur nors į prarają.

– Gienekai, Gienekai, atsipeikėk, – švelniai niuktelėjau.

Jis pramerkė akis ir atsirūgo man tiesiai į veidą rūgščiu užėigos pagalbinių patalpų kvapu.

– Kas nutiko?

– Pasyldau važiuodamas namo iš „Jupiterio“.

– Gulėk čia ramiai, bėgu pakviest pagalbos.

– Zo... sa... čia tu? Aš... ne... gu... liu..., aš... plau... kiu... – ėmė šnabždėti neaiškiai, tarsi ką nors rydamas. Ryškiai raudonas kraujo lašas nuvarvėjo jam iš nosies.

– Gienekai, aš Violka, Zosios dukra.

– Ko... ten... čia..., Zo... sa... – sumurmėjo jis ir prarado sąmonę.

Mėginau pažadinti jį, švitindama žibintuvėliu į veidą, bet Gienekas neregavo, paleido prie dviračio rėmo pritaisytą odinį įdėklą ir nuplaukė šalį, tik jam vienam težinoma kryptimi.

Kiauri dangteliai

Dar man neišsivadėjo iš ausų Loreto litanija, nes tuo metų laiku tekdavo išklausti jos per gegužines po keliolika kartų ir atstovėti prie išpuoštų koplytėlių bei kryžių, o jau prisiminiau, kad tėvas pietaujant užsiminė apie grambuolių medžioklę. Parlėkiau

namo it kamuolinis žaibas, susirinkau iš stalo stalčiaus stiklainių dangtelius ir nubėgau pas tėvą, kuris tupėdamas prie kelmelio pynė iš vielos kažkokį piltuvo formos įrenginį.

– Išmuši skyles? – padėjau stiklainio dangtelį ant kelmo.

– Eini grambuolių?

– Sakei eit.

– Pats laikas. Reikia išgaudyt tą bjaurastį.

Man baigus valgyti duonos kriaukšlę, kuri tamsoje visad atrodė gardesnė, tėvas liovėsi vinimi badyti stiklainio dangtelį ant faneros padėklo.

– Užteks? – paklausė jis ir parodė skylėtą lyg rėtis dangtelį.

– Užteks, tėti, užteks. Ačiū.

Užsukau dangtelį ir nuskubėjau į pievą už kluono. Stovėjau išmindžiotos žolės plotelyje tarsi ringe. Gegužės oras kvepėjo jazminais ir karamele. Nuo obelaičių čionai skrido sunkūs, sultingi grambuoliai. Vienas pralėkė man palei skruostą lyg mažytis bombonešis, brūkštelėdamas sparnais per veidą. Laksčiau jam iš paskos basa tamsoje per šlapią žolę, kol pagaliau tik pliaukšt, pliaukšt ir nutėškiau išplėstu delnu. Apsvaigintas vabzdys nukrito ant žolės. Bjaurėdamasi pakėliau jį plikomis rankomis ir įmečiau į stiklainį. Medžiojau juos dar pusvalandį, kol pajutau, kad manyje vyksta kažkokia permaina: aiškiau viską regėjau ir atidžiau tamsoje stačiau pėdas.

Kai stiklainį užpildė grambuolių knibždėlynas, prisėdau pavargusi šalia Mišeko būdos, o šis voliojosi po žemę ir purtėsi blusas. Stiklainyje susigrūdę grambuoliai atrodė lyg rusvi rutuliukai iš nusišėrusio megztinio arba varnalėšų sėklos.

Užėjau į tvartą. Iš plonų lentelių sukaltame garde kalakučiu-kai grūdosi ant šieno ir lesė sukapotas kraujažoles. Sudvejojau. Pasidarė gaila atiduoti grambuolius sulesti. Galiausiai atsukau stiklainį, išbėriau leisgyvius vabzdžius ir nubėgau šalin, vengdama žiūrėti į garde užvirusias skerdynes. Palei duris kelių